

Dan Helenius

Ne bis in idem i den finska
och europeiska
straffprocessrätten

Alma Talent
Helsingfors 2019

FIDUCIA-serien utges i samarbete mellan
Alma Talent och Juridiska Föreningen i Finland r.f.

Juridiska Föreningen i Finland r.f.
Suomen Lainopillinen Yhdistys ry.

Verk som publicerats i FIDUCIA-serien:

1. Förvaltningsförfarandets grunder
2. Finsk skadeståndsrätt
3. Familje- och kvarlåtenskapsrättens grunder
4. Konstitutionell rätt
5. Aktiebolag I – Allmänna läror
6. Straffrättens ansvarslära
7. Obligationsrätt
8. Miljörättens grunder
9. Ne bis in idem i den finska och europeiska straffprocessrätten

FIDUCIA. Finsk juridik på svenska
ISSN 2342-009X

Copyright © 2019 Alma Talent Oy och författaren

Omslag: Lapine
Ombrytning: NotePad

ISBN 978-952-14-3854-7
ISBN 978-952-14-3855-4 (e-bok)

BALTO print
Litauen 2019

Respons på boken får framföras till: kustannustoimitus@almatalent.fi

FÖRORD

Genom den här boken sätter jag – åtminstone tillfälligt – punkt för en över 10 år lång forskningsstrapats. År 2007 skrev jag min pro gradu-avhandling för juris kandidatexamen (som det hette på den tiden) om ”Ne bis in idem i den europeiska straffprocessrätten”. Mina doktorandstudier förde mig sedan in på andra forskningsfrågor, men under åren fann jag orsak att med jämna mellanrum återkomma till problemen kring ne bis in idem. Detta berodde inte minst på Europadomstolens ändring av sin tolkningspraxis år 2009 och den allmänna förvirring som följde därpå. Efter avklarad disputation för juris doktorsgraden kändes det naturligt att ännu en gång återkomma till detta rättsliga fenomen. Någon heltäckande granskning av ne bis in idem har inte avfattats i Norden sedan *Jon Petter Ruis* förtjänstfulla avhandling från 2009, och en hel del har hunnit hända sedan dess. För tematiken relevant rättspraxis har jag i boken beaktat ända till hösten 2018.

Det största tacket för tillkomsten av den här boken förtjänar åter igen professor *Dan Frände*. Dan har under hela projektets gång uppmuntrat mig att arbeta vidare, fungerat som en inspirerande diskussionspartner samt läst igenom och kommenterat otaliga utkast av manuset.

För det andra vill jag rikta ett stort tack till Juridiska Föreningen i Finland r.f. och föreningens ordförande, professor *Niklas Bruun*.

Föreningen har inte bara bjudit in mig att tala om ifrågavarande tema på dess diskussionsmöten, utan också ordnat så att boken togs med i Alma Talents svenskspråkiga FIDUCIA-serie. Alma Talent vill jag åter tacka för ett gott och smidigt samarbete. Innehållschef *Arja Lappeteläinen* har sett till att publikationsprocessen skridit framåt och förlagsredaktör *Taija Haapaniemi* har effektivt och proffsigt tagit hand om korrekturläsningen.

Ekonomiskt understöd för forskningsprojektet har jag erhållit av Kommersrådet Otto A. Malms Donationsfond och Finska Vetenskaps-Societeten, vilket jag är tacksam för. Understöden har bl.a. möjliggjort en fem månader lång forskningsvistelse vid Institut d'Etudes Européennes de l'Université libre de Bruxelles i Bryssel. Jag vill tacka professor *Anne Weyembergh* och övrig personal för mottagande vid institutet och för anordnande av arbetsutrymmen.

Sist, men definitivt inte minst, vill jag tacka *Lotta*. Du har följt med mig under hela projektets gång, utmanat mig genom både irriterande och insiktsfulla frågor och alltid sett till att det funnits ett ställe att komma hem till. Den här boken är tillägnad dig.

Porthanias femte våning den 5 mars 2019

Dan Helenius

INNEHÅLL

Förord	V
Förkortningar	XI
1 Inledning	1
2 Innebörden av ne bis in idem	5
2.1 Förbudets ratio	5
2.2 Förbudets rättsliga karaktär	19
2.3 Ett förbud mot dubbel prövning och/eller dubbel bestraffning?	25
2.4 Förbudets struktur	32
3 Regleringen av ne bis in idem	35
3.1 Inledning och förbudets kontext	35
3.2 Internationella bestämmelser	36
3.2.1 Ne bis in idem i en transnationell och europeisk kontext.....	36
3.2.2 Tilläggsprotokoll 7, art. 4 EMRK.....	41
3.2.3 Art. 54 i Schengenkonventionen.....	47
3.2.4 EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna	52
3.3 Ne bis in idem i den finska lagstiftningen	57
3.3.1 Nationella förhållanden	57
3.3.2 Internationella förhållanden	62

3.3.3	Om förhållandet mellan res judicata och åtalsjustering.....	65
4	Bis-elementet	69
4.1	Spärrande kvalitet – vilka förfaranden omfattas? ...	69
4.1.1	Inledande anmärkningar	69
4.1.2	Europadomstolens praxis	70
4.1.3	EU-domstolens praxis.....	95
4.1.4	Finsk rätt	101
4.2	Spärrande effekt – avgörandets substans	123
4.2.1	Inledande anmärkningar	123
4.2.2	Europadomstolens praxis	124
4.2.3	EU-domstolens praxis.....	128
4.2.4	Finsk rätt	141
4.3	Kravet på slutlighet	144
4.3.1	Inledande anmärkningar	144
4.3.2	Europadomstolens praxis	145
4.3.3	EU-domstolens praxis.....	159
4.3.4	Finsk rätt	175
4.4	Ny lagföring	194
4.4.1	Inledande anmärkningar	194
4.4.2	Europadomstolens praxis	194
4.4.3	EU-domstolens praxis.....	214
4.4.4	Finsk praxis	220
5	Idem-elementet	223
5.1	Inledande anmärkningar	223
5.2	Europadomstolens praxis	226
5.3	EU-domstolens praxis	243
5.4	Nationell rätt	262
5.4.1	Utgångspunkter i finsk-svensk rättsdoktrin och praxis.....	262
5.4.2	Bedömningskriterier i finsk-svensk rättsdoktrin och praxis	272
5.4.3	Finsk rättspraxis	303
5.5	Slutsatser	329

5.6	Subjektiv identitet	331
5.6.1	Inledande anmärkningar	331
5.6.2	Europadomstolens praxis	332
5.6.3	EU-domstolens praxis.....	334
5.6.4	Finsk rätt	335
	Källförteckning	339
	Litteratur	349
	Sakregister	359